

Alexandre Sanvisens Herreros i el valor pedagògic de la comicitat

Conrad Vilanou (Universitat de Barcelona)

Alexandre Sanvisens Herreros, *El libro del buen humor*. Madrid, ViveLibro, 2022, 404 p.

És ben coneguda la utilitat de la comicitat i l'humorisme en tots els aspectes de la vida humana físics i psíquics. Cada cop s'estudia amb més interès la incorporació de l'humor en les tasques acadèmiques perquè se sap que la dimensió lúdica de l'ésser humà, lligada al riure i a la comicitat és bàsica en l'educació, i per tant, cal tenir cura de la formació del sentit de l'humor des de la infantesa.

No són pocs els estudis sobre la relació entre riure i aprenentatge, entre humor i creativitat. Ja el pedagog Marc Fabi Quintilià, al segle primer a l'època romana, en la seva *Institutio oratoria* va fer notar la importància de l'humor per a l'eficàcia dels discursos. Avui dia no hi ha cap docent que desconegui el poder de la comicitat cara a l'animació, a la memorització, i a la integració social de l'alumnat.

Val a dir, a més, que el domini de l'art de fer riure es pot facilitar mitjançant un coneixement de les causes de la comicitat, la qual cosa constitueix l'objectiu principal del llibre que comentem. Així, doncs, l'autor enfoca el tema des de varis punts de vista: el filosòfic, el psicològic, el sociològic i el biològic. Altrament, en el capítol x s'explica com es fa un acudit, aprofitant tots els coneixements teòrics contemplats en la resta del llibre.

Si desgranem el llibre que tenim a les mans, veiem que el capítol primer es dedica a parlar del riure. L'autor distingeix

tres classes de riure: el riure de tipus u, purament fisiològic; el de tipus dos o emotiu; i el de tipus tres o intel·lectual, causat per la broma, l'enginy còmic i la comicitat. Tant en el tipus dos com en el tipus tres hi està involucrada una emoció especial i característica, que és estudiada en el capítol segon.

És evident que en aquest llibre es pot trobar tota la informació actualitzada dels estudis neurofisiològics relacionats amb el riure i la comicitat. La captació dels fets humorístics (no de l'humor) requereix l'activitat de la unió temporo-occipital i de l'escorça prefrontal. Per a la formació de l'emoció d'hilaritat és necessari el sistema límbic i el circuit de recompensa cerebral. Per activar el desig (no la voluntat) de riure fan falta els lòbuls temporals i cal inhibir la zona orbito-frontal dreta. Per fi, l'àrea motora suplementària és la que indueix el complex comportament del riure.

Uns autors han cregut trobar l'emoció del riure en l'alegria, altres en una admiració de caràcter estètic, i altres en la sorpresa, cosa molt estranya, ja que la sorpresa no és cap mena d'emoció, com es mostra prou bé en aquest capítol segon. L'autor considera que l'emoció lligada al riure és una mena d'eufòria existencial vinculada a la sociabilitat.

El capítol tercer està dedicat a l'estudi de la història de la filosofia del riure, des de l'antiguitat fins als nostres temps. Els dife-

rents autors han anat trobant diverses facetes o components de la causa de la hilaritat, sense arribar cap d'ells a una explicació completa, però no ha estat gens menyspreable tot aquest esforç perquè ha aportat els elements principals d'un tencaclosques que calia encaixar. Aquest encaix el realitza l'autor en el capítol quart, proposant una teoria nova de la comicitat: la teoria de la injustícia ontològica, que té un fonament en la teoria bergsoniana, però que n'és una ampliació i generalització capaç d'explicar tota la casuística, i que permet classificar per primera vegada la comicitat des d'un punt de vista racional en tres grups: subhumana, humana i sobrehumana. Aquesta teoria ve a dir que riem sempre d'una persona o d'un ésser personificat que usurpa subreptíciament una categoria ontològica i axiològica de nivell superior a la que li correspon. Es podria dir que en allò còmic trobem que allò que no pot ser, és. La injustícia moral, en canvi s'expressa dient que allò que no ha de ser, és. En el clàssic exemple del nen petit que porta un barret de copa, per exemple, ens riem d'un nen que usurpa la categoria d'ésser adult.

Els valors que fan pujar de categoria són els valors que determinen l'adaptabilitat de la vida física, psíquica, social i espiritual. Aquesta va ser la principal aportació de Bergson en aquesta temàtica que, com és ben conegut, va publicar l'any 1900 un llibre de referència amb el títol de *Le rire. Essai sur la signification du comique*, que encara avui es pot trobar a les llibreries. Per a ell, en la comicitat trobem sempre, d'una manera o altra, allò mecànic inserit en allò vivent, o una desviació de la vida en la direcció de allò automàtic. Endemés, i en relació a l'autor de l'obra que ens ocupa, podem afegir que és fill del professor Alexandre Sanvisens Marfull, catedràtic de Pedagogia General de la Universitat de Barcelona, i marmessor del seu tremp personal i

intel·lectual. No debades, el professor Alexandre Sanvisens Marfull va freqüentar assíduament l'Arca de Noé, una associació lúdica, cultural i, sobretot, humorística que va ser fundada el 1927 a Barcelona per Santiago Rusiñol i Joaquim Ciervo, per aplegar aquelles persones que portaven un cognom que corresponia al món «animal». Tot i que el mot Marfull s'aplica principalment a un arbust mediterrani típic de l'alzinar litoral, també correspon a una varietat de mosquit amb forma de corc, i s'utilitza com equivalent a mosquit en moltes comarques catalanes. Molt sovint a classe el professor Sanvisens Marfull comentava la seva pertinença a l'Arca de Noé, tot recordant el seu cognom matern, per bé que amb els anys aquesta associació ha acceptat també membres sense cap d'aquests cognoms (animals o vegetals), però sí amb un tarannà alegre i humorístic, atès que Joaquim Ciervo quan va proposar a Rusiñol la seva fundació volia acabar amb les cabòries del nostre insigne pintor i escriptor, sempre amb un punt de sornegueria com quan va decidir vendre «duros a quatre pessetes». Ras i curt: pel professor Sanvisens Marfull, cultivador de la paremiologia i amant de la saviesa popular, la nota humorística, mai gruixuda ni desqualificant, era una expressió de l'enginy de la ment i una mostra més de la creativitat humana per combatre el neguit i les dèries i recuperar així l'equilibri emocional. No debades, i com és ben sabut, el professor Sanvisens Marfull va participar activament en els actes, reunions i sopars, de l'Arca de Noé, on va conrear l'amistat i el diàleg, sense oblidar la seva passió poètica que es canalitzava en els versos, pel general en forma de sonet, que escrivia amb delicadesa i humor, amb un estil simpàtic i agradable, i que dedicava als seus amics, dels quals destacava llurs qualitats personals i la seva humanitat.

A banda de la presència d'aquest rerefons humorístic en la nissaga familiar Sanvisens, a la qual el nostre autor Sanvisens Herreros va dedicar fa pocs anys una història esplèndida, la novetat del llibre que ens ocupa respecte de Bergson consisteix en la formulació exacta de la causa de la comicitat: la captació de la injustícia ontològica, i en l'ampliació de l'escala de valors a considerar, per explicar una àmplia gama de situacions còmiques que constitueixen allò que ell anomena comicitat sobrehumana. Com Bergson, l'autor considera que la causa de la comicitat és de caràcter intel·lectual, però afegeix que la captació de l'humor porta a una emoció especial, que anomena eufòria existencial, que determina el riure d'allò còmic. Per aconseguir aquesta eufòria fa falta, segons l'autor, un tipus d'energia no física, l'energia psíquica. La hipòtesi de l'existència d'energia psíquica depenent de l'energia física del cervell durant la vida present es posa de manifest en tota la fenomenologia de la voluntat. L'autor considera hipotèticament que en les localitzacions cerebrals relacionades amb la captació dels fets humorístics, en el sistema límbic i en la regió moduladora dels ritmes circadianis del somni (epífisi) té lloc la conversió de l'energia física en energia psíquica.

Nogensmenys, Sanvisens Herreros fa una crítica demolidora de la doctrina materialista que està de moda avui en dia i que s'explica, de forma manipuladora com a dogma de fe ja des de l'educació secundària. L'autor fa una anàlisi dels experiments de Benjamin Libet, que han estat mal interpretats pels materialistes, en confondre voluntat amb desig. Aquests experiments, són, precisament, per l'autor, demostratius de l'existència d'una energia psíquica, responsable d'allò que ordinàriament s'anomena força de voluntat. Els casos del síndrome de la mà estranya, on els afectats veuen moure una de les seves

mans sense cap control per part de la seva voluntat, constitueixen, com s'explica en el llibre, una forta refutació de la teoria materialista, ja que aquests moviments de la mà estranya van precedits pels mateixos potencials elèctrics cerebrals que qualsevol altre moviment voluntari, però aquí no apareix la voluntat, la qual cosa significa que la voluntat no és ni ve determinada per cap mena d'energia física. No hi ha cap dubte que existeixen unes lleis psicofísiques, a les quals fan referència tant els materialistes moderats com els espiritualistes, però l'explicació d'aquestes lleis només té cabuda en una mena d'àmbit d'informació programàtica, que l'autor anomena camps morfogenètics (que inclouen l'ànima de la doctrina tradicional), seguint la teoria de Rupert Sheldrake, més o menys modificada. Per l'autor els diferents estats: eufòria, consciència, desànim, depressió, inconsciència, coma o mort, depenen del nivell d'energia psíquica del camp morfogenètic. Més enllà de la mort, l'energia psíquica podrà ser subministrada per Déu a través del camp morfogenètic general de la humanitat, ja que tots els éssers humans, segons l'autor, estan interconnectats, com les partícules subatòmiques en la física quàntica. A més, l'autor considera que el riure d'allò còmic es dona en situacions d'eufòria, on es fa palesa a la ment, la pròpia existència com a ésser humà d'un grup social ben determinat.

Els capítols cinquè, sisè i setè estan dedicats a fer una corroboració per la via empírica de la hipòtesi de la injustícia ontològica. Es presenten més de dos-cents casos de comicitat entre acudits, anècdotes, escenes cinematogràfiques, poesies, fragments d'obres de teatre o de novel·les, epigrames, calembours, etc., i es comenta cada un d'ells trobant en cada cas la injustícia ontològica com a causa de la comicitat. La hipòtesi queda, doncs, corroborada

molt convincentment, constituint una teoria molt plausible.

Al seu torn, el capítol vuitè es dedica a l'estudi d'allò grotesc, i el novè a l'origen de la comèdia, on l'autor es limita a fer un resum de les idees ja molt ben elaborades per molts altres autors que han tractat el tema amb gran profunditat. L'autor subratlla en aquest tema una sorprenent comparació entre la fenomenologia cristiana i els costums relacionats amb el rei Momo, deu del riure. Per finalitzar, podem dir que el llibre s'acaba amb tres històries humorístiques de l'autor, amb el seu comentari corresponent.

En suma, una obra necessària i molt recomanable que palesa una vegada la importància i relleu de la família Sanvisens en la producció científica, artística i cultural de la ciutat de Barcelona i que, d'una manera o altra, traspua una manera de fer i pensar que, per damunt d'altres possibles consideracions, s'arrela en el món de la vida que, com es desprèn d'aquest llibre, cal prendre amb bon humor.

Referències

Bergson, H. (2016) *La risa. Ensayo sobre la significación de lo cómico*. Madrid, Alianza editorial.

Sanvisens Herreros, A. (2017) *Recull de records de la història d'una família barcelonina: els Sanvisens*. Madrid, ViveLibro.